

КЗ «Кам'янсько-Дніпровська районна гімназія «Скіфія»»
Кам'янсько-Дніпровської міської ради Кам'янсько-Дніпровського району
Запорізької області

«Коли були ми молодими...»
Інтерв'ю-спогади про дитячі та юнацькі роки наших бабусь
(30-70-і роки ХХ століття)

Автори роботи:

Аліна Гуменюк (9 клас)

Софія Ротач (8 клас)

Діана Черненко (11 клас)

Валентина Куницька (9 клас)

Єлизавета Трикашна (9 клас)

Керівник:

Людмила Олененко,

учитель історії

Сьогодні світ навколо нас дуже яскравий і різнобарвний. Щодня ми бачимо нескінченну кількість яскравих рекламних щитів, вітрини магазинів, що ваблять красивими вивісками та стрункими манекенами в дизайнерському одязі, афіші кінотеатрів, різноманітні вогники та гірлянди... І, йдучи містом чи селищем, можемо просто зайти до магазину і купити саме ту річ, що сподобалась, зайти до будь-якого кафе та замовити обід, маємо можливість подивитися світову прем'єру нового фільму в кінотеатрі. І раптом спотикаємось об питання: А як раніше люди жили без мобільних телефонів? Без усього, що оточує нас сьогодні, і без чого ми не уявляємо своє життя? А й справді, як? Бажаючи розібратись, ми вирішили поцікавитись, у якому світі жили попередні покоління – наші бабусі та прабабусі. Як вони жили в радянські часи?

Нас зацікавила «повсякденна» історія дітей та молоді у 30-70-х роках минулого століття – історія наших бабусь та прабабусь: умови їх життя, навчання в школі, стосунки з однолітками та батьками, робота, перше кохання. Ми намагалась, наскільки це було можливим, дізнатись також про одяг та зачіски тих часів, що було модним в той час, як люди ставились до моди. Нашими «гідами» стали люди, чиє дитинство та юність припали саме на цей нелегкий історичний період існування СРСР – держави, в якій вони народились, вирости і прожили значну частину свого життя: Гуменюк А.Г. (1930-2020), Кузьменко Л.А. (1938 р.н.), Коренькова А.С. (1940 р.н.), Куницька А.Ф. (1950 р.н.) та Кутасіна В.А. (1962 р.н.) Цікавим виявилось те, що належали вони до різних соціальних груп населення, тому у них були різні і рівень достатків, і можливості, і бажання, і різне сприйняття навколишнього світу.

Працюючи над дослідженням, ми зрозуміли, що ні велика кількість книжок, ні матеріали музею та друкованих видань, ні навіть Інтернет, не нададуть нам повної інформації з даної теми, зрозуміли, що найцінніший матеріал – це інтерв'ю, які ми брала у згаданих вище людей, їхні спогади, фотографії, особисті речі, документи, які вони надали для використання в роботі. Саме ці спогади та «німі» матеріальні свідки тих часів дозволили нам «пірнути» в минуле, наочно уявити, доторкнутись до живої історії. Так, збережені з тих часів хустини, одяг, взуття –

це спогади про минуле життя для їх власниць, а для нас – можливість побачити фактуру тканини, колір, фасон одягу, порівняти з сучасним, навіть приміряти! Фотографії минулих років – це безцінна інформація про інтер'єр, смаки і уподобання, зафіксованої на ній людини, про одяг, взуття, прикраси, макіяж, зачіски. У листах – розповіді про буденні справи і святкові події, на листівках – поздоровлення і побажання. Такі речі – дорогі для цих жінок, вони зберігають їх роками, бо комусь ті нагадують про близьких, рідних людей, про якісь події, про стосунки з іншими, про щасливі і гіркі миті життя, та найбільше, мабуть, про молодість, яка вже, на жаль, не вернеться...

Гуменюк (Ратушна) Антоніна Григорівна народилася 15 січня 1930 року в селянській родині у селі Загребелля Тітіївського району Київської області. Антоніна Григорівна є моєю прабабусею по лінії тата. За даними паспорта вона народилася 15.01.1930 року, але насправді дату та рік свого народження вона точно не знає. Розповідає, що, для того, щоб її не забрали в Німеччину під час війни, рідні зменшили їй вік у документах на кілька років. Нещодавно я була у прабабусі в гостях і мені стало дуже цікаво дізнатись про її життя. Ми довго з нею розмовляли, вона згадувала зворушливі моменти, що навіть сльози з'являлися на її очах та тремтів голос. Її спогади були уривчасті, проте давали уявлення про складне тогочасне життя.

У 1934 році її батька забрали на Колиму за вбивство, яке він не скоював. Потрапив у немилість до влади через те, що його брати,

прабабусині дядьки, в той час перебували за кордоном - в Чехії. Розповідали, що ті були вояками, які відстоювали Українську Народну Республіку. Більше батька вона ніколи не бачила.

Іграшок прабабуся не пам'ятає, мабуть тому, що в неї їх просто не було...

До школи пішла в сім років та, провчившись 4 роки, навчилась лише читати, писати та рахувати. А потім почалась війна... Більше у школі прабабуся не навчалась, тому має освіту 4 класи.

Коли їй виповнилось 11 років - померла мати. Її та двох сестер забрала до себе в родину рідна тітка-хрещена.

Під час війни, будучи ще маленькою дівчинкою, працювала у військовому шпиталі, який знаходився в селі П'ятигори. Було дуже тяжко, але її допомога так була потрібна пораненим і вона з усім справлялась. Після визволення Києва в селі знаходився штаб генерала Ватутіна - саме в тому будинку, де і жила тітка прабабці, то їх виселили і вони змушені були жити у сусідів.

Їжа прабабусиною дитинства - картопля, морква та капуста. Цукру не було, тому замість нього їли сушені в печі яблука - це були і солодощі, і цукор.

Що стосується одягу, то в ті часи не було чого носити, а доношували одяг після старших братів та сестер. Тому могли маленьким хлопчикам вдягнути сукню, і це не було ганебно.

Коли я запитала у бабусі: «А яка у Вас в дитинстві була мрія?», вона пригорнула мене до себе і відповіла: «Поїсти вдосталь та не померти».

У воєнні роки, а особливо після війни, хоч і хотілось уже гарно виглядати, не було можливостей придбати одяг. Тому змушені були носити чоловічий одяг: штани та сорочки. Взуття носили не по сезону, більшу частину року носили чоботи, а ноги обмотували онучами. Косметики в ті часи не було, але прабабуся згадує, що підмальовувала брови сажею, підкреслюючи свою вродливість.

Все своє доросле життя пропрацювала в колгоспі за трудовні, звідки і пішла на заслужений відпочинок.

Після війни, коли вона працювала в колгоспі, познайомилась зі своїм майбутнім чоловіком, який працював разом з нею. В 1950 році вони одружились. Весільної сукні у неї не було, тому одружувалась у повсякденному одязі.

Сьогодні прабабуся має трьох дітей: два сина і доньку, п'ятьох онуків, які їй допомагають. А ще у бабусі - вісім правнуків! У дитинстві вона навіть не уявляла собі, що в неї буде така велика, дружна родина та заможна старість.

Вся прабабусина рідня знає, що в неї є велика валіза, де зберігаються її «скарби» - документи, старі світлини, одяг та іграшки дітей, дорогі їй речі та ін. А на горищі будинку можна знайти різні стародавні господарські знаряддя. Мене дуже зацікавив рубель - старовинний «прилад» для прасування білизни, який являє собою вузьку дерев'яну дошку з ручкою і поперечними зарубками для качання білизни, що попередньо намотувалась на качалку. Це старовинний аналог праски.

На теперішній час бабуся проживає в селі П'ятигори Київської області у власній хаті, яку вони побудували разом із своїм чоловіком - моїм прадідусем. Його, нажаль, я не пам'ятаю, бо він помер задовго до мого народження. Від держави прабабуся отримує пенсію по втраті годувальника.

Не зважаючи на свій вік бабуся веде домашнє господарство: вирощує картоплю та різноманітні овочі, якими пригощає усіх нас.

Бажаю бабусі довгих років життя.

...Коли вже була підготовлена ця робота, моя прабабуся пішла в небуття...

Тож нехай ця розповідь про неї буде моїм внеском у збереження родинної пам'яті про дорогу нам усім людину.

Аліна Гуменюк, учениця 9 класу

Мою бабусю звали Кузьменко Лідія Афанасіївна. Народилась вона 10 березня 1938 року у місті Макіївка. Бабуся розповідала, що її батьки, рятуючись від голоду 1932-33 років, утекли зі своїх сіл до Макіївки, рятуючи себе та своїх рідних від голодної смерті. Її батька звали Кузьменко Афанасій Симонович. Він народився 31 січня 1909 року в селі Мала Олександрівка, що на Херсонщині. У його сім'ї було 18 дітей, проте перенесли хвороби та залишилися живими лише 7. Перебравшись у місто, він працював на шахті і отримував гроші та хліб, який сушив на сухарі та відправляв своїй сестрі, щоб та не померла від голоду з дитиною на руках. Матір звали Кузьменко (Бойко) Тетяна Василівна. Вона народилася 13 січня 1913 року у Куйбишевському районі Запорізької області. Її батьки померли від тифу, коли їй було всього 7 років. Все своє життя вона працювала у колгоспі.

Дитинство моєї бабусі почалося у Макіївці. Коли розпочалася війна, сім'я була змушена переїхати на батьківщину мого прадіда Афанасія у село Мала Олександрівка, щоб урятуватися від голоду. Тоді вони тачкою з усіма своїми речами їхали більше місяця повз різні села до Малої Олександрівки.

Дорогою моя прабабуся Тетяна ходила по хатах у тих селах і просила або міняла речі на їжу. Коли приїхали в село, німців там ще не було. Вони прийшли у кінці літа, вигнали їх з будинку і організували там свою кухню.

Бабуся розповідала, що тоді вони оселилися в інших людей, але не всі. Батька забрали на примусові роботи в Німеччину, де він провів 3 роки. Так як дітям дуже хотілося їсти, моя бабуся зі своєю рідною сестрою Валентиною та двома двоюрідними – Тамарою та Любою ходили до німців і просили у них їжу. У Люби був нарив на голові, а німці, як казала бабуся, дуже боялися різних хвороб і тому проганяли і не давали дівчатам їжу. Тоді вони почали приходити і просили їсти вже без Люби і тоді їх іноді годували. Бабуся розповідала, що німці їх не ображали. На той час працювали в селі тільки жінки і діти, тому що чоловіків у селі не було, всі вони були на фронті. Вона пам'ятає, що, коли німці йшли з села, то гнали з собою корів, кіз, биків, овець. На той момент моїй бабусі було 6 років.

Все дитинство моєї бабусі проходило на річці Інгулець, де вона з іншими дітьми вчилися плавати, гралися і добували їжу. Ігор та різних дитячих розваг тоді не було. Коли збиралося багато дітей, вони знаходили камінці приблизно однакового розміру і форми, з пальців робили арки та прокочували їх через них. Баба Марія – рідна сестра мого прадіда вміла добре шити і зі зношеної тканини крутила бабусі ляльок.

Пам'ятає, що у воєнні та післявоєнні роки їсти у селах було нічого, особливо важко було в 1946-1947 роках. Бабуся розповідала, що якщо у тебе в кишені була жменя пшениці, то могли посадити у в'язницю. На річці Інгулець дорослі і діти ловили молюсків – мушлі, у середині яких було м'ясо. Над селом тоді стояв такий огидний запах, тому що всі їли ці мушлі, але моя бабуся і її батьки їх не їли. Вони часто робили так звану затірку. Для того, щоб її зробити, у полі збирали колосся пшениці, яке вже лежало на землі (щоб не вважалося за злочин - крадіжку), у камені робили заглиблення, куди потім закладали ці зерна і іншим каменем перетирали ту пшеницю, ніби перемелювали. Те, що було крупніше після перемелювання - йшло на кашу, а

те, що було дрібніше терли до тих пір, поки не утворювалось борошно. Потім його зсипали у якусь посудину, збризкували водою і викачували борошняні кульки. Тоді їх варили і їли. Це вважалося достойним обідом або вечерею. Також їли такі рослини, як калачики. «Якщо ти поїв калачиків, ти вже пів дня був ситим», - згадує бабуса.

З одягом в часи бабусиною дитинства теж було багато проблем, його майже не було. Одяг батька моєї бабусі баба Марія перешивала на сестру моєї бабусі, а після того, як на неї ставало маленьким, перешивали ще раз на мою бабусю. Моєму прадіду на роботі видавали картку, за якою він міг отримати 3 метри тканини на рік. Бабуса мені розповідала, що одного разу їй із сестрою захотілося бантів для волосся. Якраз тоді у домі з'явилося три метри червоної тканини з темно-синіми колосками пшениці. Дівчата повідрізали смужки цієї тканини собі на банти. Коли батьки помітили покремсану тканину, дуже насварили дівчат.

Замість двох суконь пошили кофтинку і сукню. Кофтинка дісталася моїй бабусі, а сукня – її сестрі. У післявоєнні роки на все був страшний дефіцит і тому не всі могли дозволити собі купити одяг та взуття. Моя бабуса розповідала, що перша куплена особисто для неї річ – було чорне пальто, яке купили, коли вона пішла до 7 класу. Це вже був початок 50-х років. Їй дуже подобалось це пальто і тому воно довго було її улюбленою річчю у тогочасному гардеробі.

До школи моя бабуса пішла у 1945 році. Тоді з'явилися шпалери і з них діти самі робили собі зошити. Такі зошити були тільки у лінію, тому що в клітинку діти не могли робити. Підручників тоді не було і вчитель розповідав весь матеріал сам. Вдома діти читали газети. Вчителі могли залишити учня після уроків, якщо той чогось не розумів. Мою бабусю залишали після уроків тому, що вона не могла правильно писати цифру «2». Зараз бабуса розповідає, що тоді вона вважала, що якщо її залишали у школі, а інших відпускали додому, то значить вона була розумнішою за інших. В той день якраз її батько повернувся додому. Він розповідав, що йому там було дуже погано, їх зовсім не одягали і доводилося шити собі білизну із рушників, які їм видавали для миття після роботи.

Про свою школу бабуса пам'ятає таку особливість: у класі були довгі столи, поставлені навхрест, а стільці учні носили з дому. Моя бабуса носила з собою табурет, а звичайних стільців у школі вона не пам'ятає. Портфелів тоді не було, але моїй бабусі її баба Марія зшила сумку з кишенею для чорнильниці. У молодшій школі ніяких екзаменів не було, а вже з четвертого класу діти кожного року здавали екзамени з усіх предметів. Середня освіта тоді була тільки 7 класів. Навчання у 8 класі коштувало 150 рублів. У зв'язку з тим, що навчання було платним, мало хто його продовжував. Мій прадід працював на кар'єрі і тому міг відправити двох дочок у старшу школу. Моя бабуса пішла до 8 класу у 1953 році. Школа знаходилась за п'ять кілометрів від дому. Вона розташовувалася у сараї, де раніше зберігали зерно. Поруч зі школою було кладовище, де у поминальні дні можна було щось «роздобути».

Але так, як тоді заборонялося сповідувати якусь віру, школа забороняла своїм учням туди ходити. За порушення правил суворо карали.

Коли моя бабуся була у 8 класі, навесні вони писали диктант. В якийсь момент вчителька заплакала і урок зупинили. Виявилось, що помер Сталін. В той день у школі була лінійка, присвячена його пам'яті. Занять того дня вже не було і всі діти розійшлись по своїх домівках.

Бабуся навчалась у другу зміну і додому завжди ходила ввечері повз клуб. Там стояв двигун, який виробляв світло для нього. Бабуся зі своєю сестрою та батьком ходили туди дивитись фільми. Поки батько платив за вхід, дівчата займали місця для себе і для батька. Коли вони його кликали, люди з осудом казали їм, що неправильно називати батьків на «ти», а треба на «ви». Проте моя бабуся і в дорослому віці називала батьків на «ти», що було незвичним для сільських жителів, але в їхній сім'ї було так прийнято.

Після закінчення школи спроба вступити до Херсонського сільсько-господарського інституту не вдалася. Пояснює це тим, що тоді паспорти не видавали, щоб із села ніхто з молоді не тікав. Видавали паспорти при наявності довідки про вступ до інституту. Виходило замкнене коло. Тому бабуся була змушена працювати у колгоспі за трудовні там, куди направляли. Робота була різноманітна. Наприклад, у полі водити коня,

запряженого в плуг, полоти в саду, збирати яблука. А взимку бабуса «підвищувала кваліфікацію» та готувалася до вступу у ВНЗ. «Працювала - куди пошлють, а готувалась - куди візьмуть», - сміється бабуса.

Професійну освіту бабуса отримала у Вознесенському сільсько-господарському технікумі – стала молодшим агрономом з плодородства та виноградарства. Пізніше вже заочно закінчила Дніпропетровський сільсько-господарський інститут і здобула вищу освіту.

Все своє життя працювала в сільському господарстві. Її трудовий стаж – 41 рік. У 1998 році пішла на заслужений відпочинок. За довгу працю бабуса має нагороду (нагрудний знак) «Ветеран праці України» і багато подяк та цінних подарунків. А ще вона має дітей,

онуків, правнуків.

Я дуже рада, що завдяки участі в цьому конкурсі змогла дізнатись так багато про життя своєї улюбленої бабусі.

Мені допомагала вся наша велика рідня. Тепер у нас

є бабусине інтерв'ю, з яким зможуть ознайомитись наші нащадки в майбутньому.

Софія Ротач, учениця 8 класу

1940 року у далекому місті Спасськ-Дальній у родині військовослужбовця та вчительки народилася дівчинка Алла. Професія

батька вирішила її долю на багато років уперед – вона була приречена на часті переїзди. Коли Алла вчилася в школі, щороку, взимку, під час відпустки батька, родина приїжджала на місяць до України, в м. Кам'янка-Дніпровська, де дівчинку тимчасово оформляли вчитися до однієї зі шкіл.

Ще відчувалися наслідки війни, діти ходили до школи голодні, вбрані не у форму, як належить, а у те, що знайшлося вдома: батьківський піджак, який,

звичайно, був декількома розмірами більший, старе материне пальто і т.д. Але Алла вирізнялася серед усіх інших школярів – у неї була форма, адже тато – військовослужбовець, і зарплатню отримував грошима, а не хлібом, як інші мешканці міста. Бачачи цю різницю, вона була здивована написом над дверима одного з шкільних кабінетів: «Спасибо товарищу Сталину за наше счастливое детство!». І у дитячій голівці виникло питання «За що ж спасибі?!». За те, що діти ходять обідрані і голодні? З цим питанням вона і пішла до матері. Але мати, хоч і була дорослою жінкою та все розуміла, не змогла пояснити дитині всього, сказала лише, що «ми повинні бути вдячними товарищу Сталіну, адже якби не він, то ми б ніколи не виграли війну, тут були б німці і ці діти взагалі не вчилися б...». І наказала доньці нікому не казати того, що сказала матері. Цю «лекцію» Алла запам'ятала на все життя, і назавжди зрозуміла, що можна казати вголос, а що – ні.

Уже в 50-х роках сім'я переїхала до Кам'янки-Дніпровської, і Алла знов пішла до тієї школи, де раніше вчилася «проїздом». У подальшому житті героїні професія батька зіграє ще велику роль, саме завдяки наявності грошей вона завжди відчуватиме себе «модницею»... Звичайно, іноді і в інших дітей з'являлися форми, але зовнішній вигляд Алли завжди вирізнявся. Ще б пак, форма у неї була зі штапелю (важка тканина), комірці та манжети –

кашемірові. Згодом, вже коли вона була у старших класах, шкільна форма стала загальноприйнятним одягом: щодня дівчата носили чорні фартушки та чорні стрічки у косах, адже крім кіс у школі нічого іншого не можна було заплітати, а під час свят фартушки та стрічки були білими. У декого з дітей на ногах були величезні руді чоботи, трофейні, ще з війни. А якщо в когось і було взуття на підборах, то його забороняли носити, адже не можна було порушувати норми – «шкільний підбор» (не вище 2-3 сантиметрів). Іноді взували «руминки» – взуття з хутром. Та все це вони одягали, коли йшли до школи. А вдома носили звичайні халати: зимою – байкові, влітку – ситцеві.

А коли надходило свято, дівчата дозволяли собі «познущатися» над волоссям. Ввечері заздалегідь воно намотувалося на саморобні паперові

«бігуді», щоб зранку голова була вкрита красивими кучерями. А для того, щоб все це не розсипалося, Алла одягала на волосся сітку, а потім шпильками заколювала передню частину локонів. Так створювалися святкові зачіски...

Під час навчання у школі Алла була дуже активною (за 10 років

вчилася у 14 школах): відмінниця, капітан волейбольної команди, мала другий спортивний розряд з гімнастики. Її посвячення у піонери відбулося на знаменитому крейсері «Аврора», коли вчилася у ленінградській школі. А ще була активною дописувачкою газети радянських школярів «Пионерская правда». І досі пам'ятає, як писала про свою піонерську ланку до знаменитої газети. Посвячення ж у комсомольці відбулося на Дворцовій

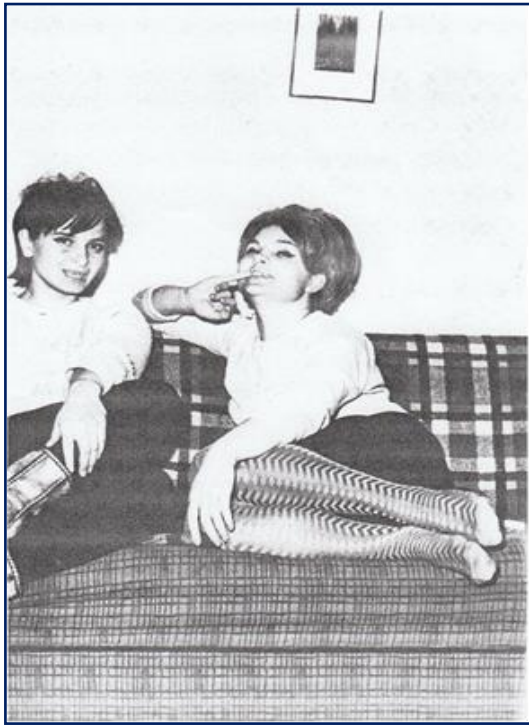
площі у тому ж таки Ленінграді. Завжди жила життям своєї країни, хвилювалась та раділа разом з усіма. Коли ще навчалася у школі та жила з батьками в Середній Азії, весь Радянський Союз пережив потрясіння – смерть Сталіна. Тоді 13-річна Алла ще небагато розуміла щодо політичного життя, але, дивлячись на дорослих, вони, діти, розуміли – це трагедія. Дорослі підказали їм обшити червоні галстуки чорними стрічками, а в волосся поряд з червоним, вплести чорне. Так, тоді вони розуміли тільки одне – «осиротели»... Під час церемонії поховання вся країна плакала, на одну хвилину ввімкнулися всі заводи і машини. У 1957 році Алла стала студенткою. Вступила до Запорізького педагогічного інституту, а після одруження перебралася до Уссурійського краю, де і закінчила навчання. Спочатку інститут не дуже відрізнявся від школи, навіть весь перший курс носили ту саму шкільну форму, дівчата лише перестали одягати фартушки. А замість них одягали паски. Але вони були новіші за форму, адже з фартухом їх не носили, і доводилося вдаватися до хитрощів. Алла Сергіївна згадує, як вирівнювала колір форми та паску: прала його по декілька разів на день і вивішувала на сонце, щоб був не таким новим «вигорів». Фарбуватись та

стосовувати макіяж вважалось непристойним здавалось, що все місто засуджує тебе за нафарбовані губи, тому намагались не виділятися з натовпу. І тільки згодом уже відчула свободу у виборі одягу, зачісок і макіяжу. І почалося... Рукава «подвійні крильця», «ліхтарики» на приспущене плече, «висока голівка», короткі спідниці та жакети, спідниці з 6-ти, 8-ми і 12-ти клинів, спідниця «тетянка», спідниця «сонце» та «напівсонце»; креп-жоржет, китайська натуральна шерсть, малюнок на бархаті. І, нарешті, високі

підбори – «шпильки», «гвіздочки». Тепер зі своїм волоссям дозволялося робити все, що заманеться: починаючи від «кінського хвоста» і закінчуючи хімічною завивкою, яку вона, до речі, зробила у своєму житті вперше і востаннє. Вже почали з'являтися різноманітні шиньйони та перуки, фарба «Лондаколор», якою вже тоді фарбувалися дівчата та жінки.

Закінчивши інститут, Алла могла собі дозволити зробити яскравий

макіяж «Нефертіті» – довгі, майже до самих скронь чорні «стрілки». Це був вечірній макіяж, а зранку «стрілки» були ледь помітні, різного кольору, який залежав від кольору волосся. Губи – як помада, так і контур – теж були різних відтінків, в залежності від того, що личило дівчині. А ще користувалися пудрою, найціннішою вважалася рисова «Китай». Що стосується нігтів, то це теж не обминуло тогочасних модниць, всі кольори від червоного до ледь помітного

рожевого були у їхньому розпорядженні.

Навчання в педагогічному інституті залишило багато спогадів: студенти самостійно писали сценарії до свят, влітку на цілий місяць їздили в колгосп, ходили в туристичні подорожі на Кавказ, на Урал, подорожували плотами.

У 1961 році, у 21 рік, Алла Сергіївна виходить заміж за військовослужбовця - моряка. В день весілля святкове вбрання нареченої було, звичайно ж, білого кольору – відкрита сукня на тонких бретелях. А оскільки не можна було оголювати плечі, то зверху був легкий шарф. Фати не було, адже тоді вона ще вважалася пережитком минулого, царської Росії. (Хоча у селах заміж виходили з фатою на голові – найчастіше це була груба фіранка. Згодом, через декілька років до моди увійшли весільні капелюшки.)

Зачіска Алли була побудована на локонах, і прикрашали їх воскові квіти.

У 60-х вже почали з'являтися жіночі брюки, але не всюди вони сприймалися як належне. Жінку, яка була вдягнена в «чоловічий одяг» могли просто не пустити до ресторану чи до театру.

Вперше Алла Сергіївна потрапила за кордон у 25 років, відпочивала в Болгарії. Згодом була круїзна подорож – Швеція, Норвегія, Фінляндія, Німеччина, Франція, Англія. І всюди, де б не була, ніяк не могла зрозуміти – чому радянські люди, такі віддані своїй державі, що пишаються своїм балетом, наукою, Гагаріним, а живуть гірше за інших?

Алла Сергіївна згадує, що завжди була «модницею». Вона - донька, а потім і дружина військового, стверджує, що мода в часи її молодості була, але тільки для тих, хто міг собі це дозволити. Саме до таких людей і належала вона тоді. Але все потрібно було десь діставати, знаходити, купувати. Щороку, дорогою на відпочинок, навідувалися до Москви, а там уже все купувалося у спекулянтів у декілька разів дорожче. Можна було придбати все законно, у мережі магазинів «Берізка» – там були особливі гроші – книжечки-«бони» у яких кожна сторінка щось «коштувала». Під час купівлі частина сторінки вирізалася. Але ж хотілося й закордонних речей, які можна було купити лише за долари. Тоді Алла Сергіївна на накопичені гроші, таємно від чоловіка купила собі нідерландський костюм, який коштував як дві її зарплатні. Цьому костюму вже більше п'ятдесяти років, але він і досі зберігається у шафі, як спогад про єдину річ, куплену тоді за іноземні гроші.

Колишня дівчинка Алла, модниця-студентка перетворилася на жінку, яка вже перебуваючи в поважному віці, не перестає слідкувати за модою, виглядає завжди вишукано та елегантно. Але, мабуть не головне, як ти виглядаєш зовні, головне, щоб душа залишалася молодою, щоб ніякі життєві незгоди не позбавили почуття гумору. І героїні моєї розповіді це вдається з великим успіхом.

Діана Черненко, учениця 11 класу

Історія моєї родини бере початок у селі Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області. Воно відоме тим, що на його території знаходиться знаменита археологічна пам'ятка Мамай-гора. У 1930 році в селі Олексіївка, яке сьогодні входить до меж Великої Знам'янки, на одну сім'ю стало більше. Трунов Федір Іванович одружився на Труновій (Бірюковій) Олександрі Трохимівні. Через два роки в сім'ї народжується первісток – Дмитрій, у 1938 році - друга дитина – син Анатолій, а через дванадцять років у сім'ї народжується третя дитина, а точніше – довгоочікувана донька Антоніна (моя майбутня бабуся). День її народження -

2 січня 1950 року. На той час її батько працював трактористом у колгоспі, а мати була кухарем на тракторній бригаді.

Дитинство дівчинки було нелегким, адже пройшло зовсім мало часу після закінчення страшної війни. На той час у більшості сімей матеріальне становище було тяжким. Згадує, що дуже раділа в дитинстві, коли батько з роботи приносив буханець хліба. Мати, зазвичай, варила або якийсь суп з овочами або кашу.

Але звичайно ж, виходячи на вулицю до друзів, вона почувала себе веселіше. Ігри були в той час різні, але діти дуже часто грали в «вибивного», «класики», стрибали через скакалку або просто бігали один за одним на вулиці. Вдома теж були якісь іграшки, але не багато та й не у всіх! У бабусі з

іграшок була лише одна лялька, яку вона й досі пам'ятає. В неї була пластмасова голова, а все інше з тканини і вати. Оскільки з грошима в сім'ї було суцужно, а батько був дуже суворим, отримати гроші просто так чи на солодоці було неможливо. Пам'ятає, як їй дуже часто хотілось цукерок, і одного разу, коли батьки в обід полягали відпочивати, вона зняла в курнику 2 куриних яйця і побігла до магазину. Там їх обміняли на цукерки. Від цього почувала себе дуже щасливою.

...Швидко пробігли роки, і непомітно прийшов час іти до школи. Як і для більшості дітей, перші три роки навчання для бабусі були найлегшими і дуже веселими. Вона не прокидалася рано, оскільки школа була близько.

Вдома вранці ніколи не їла, а швидко йшла до школи. У її школі був буфет, де можна було поїсти. Часто там купувала булочку, яка коштувала 5 копійок і чай за 2 копійки. Але також брала з дому гроно винограду і шматочок хліба - це був перекус. По дорозі завжди зустрічала своїх подруг і дорога здавалася веселішою. В початковій школі (1-3 класи) всі предмети здавалися легкими, тому і були улюбленими. Але з кожним роком ставало все менше і

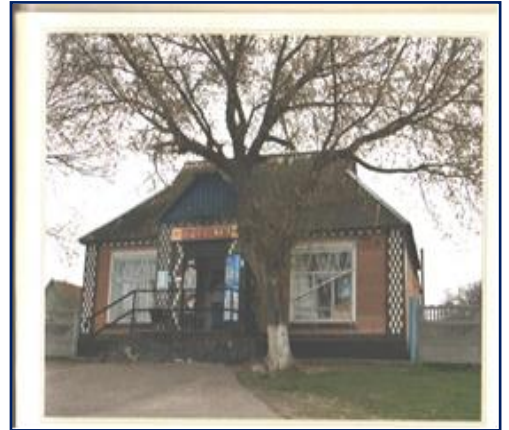
менше улюблених предметів. Наприклад, дуже любила уроки російської літератури, до цих пір пам'ятає вчительку Дар'ю Іванівну, яка завжди дуже цікаво вела уроки та розкривала нові теми. З нею уроки пробігали за одну

мить, усім учням дуже подобалося слухати, як вона розповідає біографії відомих письменників та аналізує їхні твори. Протягом усіх шкільних років бабуса, як і я, була «хорошисткою». Тільки в атестаті за 10 клас у неї була одна трійка з української мови. Чомусь вона здавалась їй важкою.

Звичайно, як будь-якій дівчині, мені дуже цікаво було дізнатися про моду тих років, де купували одяг, чи була на той час косметика та ін. На це бабуса відповіла так: «У той час ніколи ніхто і не замислювався про моду, для нас було модним те, що ми мали». Але вже десь у 10 класі, розповідає, коли підросли, почали звертати увагу на свій одяг. Тоді стали набувати своєї популярності костюми «трієчки» з жилетками, також були модні сукні «гармошка» і штани-кльош. Дуже часто з подругами обмінювалися одягом, бо хотілося, щоб усі вважали, що мають багато особистого одягу. Весь одяг купували на ринку в Кам'янці-Дніпровській або в селі в магазині. Але він був «універсальний», там продавались продукти, одяг, господарські товари та інше. Що стосується косметики, то про неї в сім'ї бабусі навіть мова не йшла. Звичайно, вона продавалась, вибір був невеликий, але все ж був. Як виявилось, бабуса косметикою не користувалася. По-перше, не вважала за потрібне, а по-друге, не зовсім уміла нею користуватись. Пам'ятає, як вперше нафарбувала вії тушшю, так відразу ж розмазала. Після цього зрозуміла, що не буде більше цього робити.

Закінчивши школу, бабуса вирішила вступати до іншого навчального закладу, щоб здобути професію. Тоді з нею трапилася цікава історія. Спочатку вона хотіла вступати до медичного училища разом із двома своїми подругами. Разом склали два іспити на «4», а ось третій іспит одна подруга не склала. Їй довелося забрати документи, а подруги забрали і свої «за компанію». Після того вирішили йти в торгівельний технікум, де подивилися на їхні оцінки і прийняли на навчання. Бабуса була старостою групи. Студентське життя було цікавим, але дуже скороминучим.

Після навчання в технікумі повернулась додому і почала працювати в «РАБКООП Знам'янський» в селі Олексіївка в продуктовому магазині № 8. Перший трудовий колектив, у якому працювала бабуся, був молодіжно-комсомольським. Вони пропрацювали разом одну п'ятирічку. Та 8 травня 1971 року у бабусі було весілля, її

чоловіком став Федір Куницький. Він працював тоді на хлібозаводі в селі. Після весілля бабуся змінила робоче місце, її перевели до продуктового магазину № 7, де через два роки вона вже була призначена завідуючою. Вся її трудова діяльність була пов'язана з радянською торгівлею, якій вона віддала 27 років свого життя.

Ось так, поспілкувавшись із своєю бабусею кілька годин, я дізналася про історію моєї сім'ї. Слухаючи її цікаві історії, я була дуже вражена окремими епізодами, переживала бабусині спогади і раділа, що в мене є така чудова бабуся, а моє дитинство проходить у зовсім інший час. Підсилили мої враження документи і фотографії, які продемонструвала мені бабуся. Я впевнилась, що будь-яка сімейна історія пов'язана з історією країни.

Валентина Куницька, учениця 9 класу

Моя бабуса Кутасіна (Кугініс) Валентина Анатоліївна народилася 1962 року у місті Кам'янка-Дніпровська Запорізької області у великій дружній родині, де було троє дітей. Тому вдома у них завжди було весело і їй було з

ким погратися. Можливо саме з цієї причини до дитячого садочка її батьки так і не віддали. Мати бабусі Кугініс Антоніна Антонівна до народження молодшої доньки (моєї бабусі) працювала у дитячому садочку та дуже любила дітей. Батько бабусі Кугініс Анатолій Леонідович працював на місцевому ринку вагарем. Хоч родина була великою, бабуса завжди була оточена турботою, грошей у сім'ї на все вистачало. Проте пам'ятає, що речей було не дуже багато у дитячі роки. Зазвичай, одяг доводилось доношувати за старшими братом та сестрою, а ще (чомусь так було прийнято

тоді) дитячі речі купували на розмір-два більше – тобто « на виріст».

Років з 9 у бабусі почали з'являтися перші нові речі, які їй купували батьки у спеціальних дитячих магазинах. Сукні, придбані в магазині, зазвичай, були коротенькими, вільного крою, які тоді були модними. Згодом речі почала дарувати бабусі її сестра, яка почала працювати швачкою. Речі вона шила сама на будь-який смак та розмір - тоді у бабусі з'являлося більше красивого і, головне, нового одягу.

На випускний вечір сукню також пошила бабусі старша сестра. Вона і досі пам'ятає своє випускне вбрання. Сукня була рожевого кольору з під'юбниками, за рахунок цього була дуже ошатною. Звичайно, ця сукня відрізняється від сучасних випускних суконь. Взуття на той момент було модне на платформі, тому бабусині «випускні» босоніжки були саме такими.

В роки бабусиної юності дуже популярним був фасон суконь «годе» (ГД).

Про школу бабуся згадує лише гарні речі. Навчатись тоді починали з 7 років, але якщо дитина народилася в кінці року, то - з 8 років. Здобували середню освіту 10 років. В 17-18 років випускалися зі школи. Основними предметами були – математика, російська і іноземна мови. Українській мові не приділяли належної уваги, але вчили. Іноді батьки звільняли своїх дітей від вивчення української мови, написавши заяву директорові школи про це.

Учні поважали своїх наставників, прислухались до їхніх порад. Звичайно, в класі були неслухи, але все одно вчителі ніколи не прикладали силу. Могли, хіба що, поставити в куток.

Вчилася бабуся добре, була примірною ученицею. Дуже товаришувала зі своїми однокласниками. У молодших класах вона відвідувала групу продовженого дня, де на перервах дуже багато грали у рухливі ігри. Найчастіше грали у гру під назвою «Хустинка» та «Гари-гари-дуб». Каже, що клас був дуже дружним. Тоді були піонерські організації, проводились урочисті збори, лінійки.

Школярів виховували працьовитими. Пам'ятає, як на канікули кожному учневі давали завдання зібрати 5 кг макулатури, стакан насіння акації і 100 кг металобрухту. Потім на лінійках відмічали найактивніший клас. Також відзначали багато свят у школі. Одне з найбільших – День Перемоги. Напередодні 9 травня до актової зали школи запрошували ветеранів Великої Вітчизняної війни, які розповідали про свою участь у подіях 1941-1945 років, потім їх пригощали чаєм зі смаколиками.

Під час літніх канікул допомагала батькам на городі, де вони вирощували овочі для своєї родини, та своєму батькові у винограднику. Восени залюбки всією сім'єю збирали гриби у Водянському та Кам'янському лісництвах.

Оскільки бабуса була наймолодшою, до того ж, пізньою дитиною в сім'ї, то, починаючи десь із шостого класу, щороку з братом та сестрою їздила відпочивати на Черне море, що могли собі дозволити далеко не всі сім'ї. Дуже полюбили Крим. Часто відвідували Алупку, Алушту та Ялту.

Після школи бабуса вступила на навчання до харчового технікуму в місті Запоріжжя. Там вона вже сама почала купувати собі одяг в магазинах. Це були десь 1979-1982 роки. За спогадами, у магазинах одягу тоді одяг був різних фасонів та кожна річ була всіх розмірів від найменшого до найбільшого, тому кожен річ можна було купити людині різної статури. Тканини, з яких були пошиті плаття, були переважно натуральні. Штучних тканин було небагато – кримплен, трикотин – і коштували вони дорого, тому купити їх могли не всі. Хоча в магазинах і було «все», але молоді дівчата тоді дуже прагнули купувати речі, які привозили з-за кордону. Дізнавалися через знайомих продавців, де, коли та у який магазин надходить товар із-за кордону, тобто - «дефіцит», вистоювали великі черги задля того, щоб мати особливу річ. Такими речами тоді були джинси та інші речі. Але купити в магазинах дефіцитні речі таланило не всім, тому багато хто, маючи гроші, звертався до послуг т.з. спекулянтів, які продавали необхідні товари на «тухах» та «толкучках». Як вони потрапляли в їхні руки, нікого не цікавило, адже люди могли задовольнити свої потреби у придбанні якісних закордонних товарів. На той час це був спосіб

самоствердження людини, особливо молодії, у своєму оточенні. Не один раз послугами спекулянтів користувалась і бабуся.

Саме в технікумі бабуся почала злегка фарбувати очі «Ленінградською» тушшю. Ця косметика відрізняється від тієї, що є зараз. Наприклад, туш для вій була суха, з маленькою щіточкою. Перед використанням туш треба було злегка змочити водою. Сьогодні цей продукт можна легко придбати в магазині косметики вже в готовому вигляді, що не потребує додавання води. В технікум бабуся вступила зі своєю подругою, але з нею, нажаль, їй не вдалося потрапити в одну групу. Спочатку це їх дуже засмутило, але пізніше вони змогли скористатись цією ситуацією собі на користь. Вони обмінювались своїм одягом і завдяки цьому без зайвих фінансових витрат мали можливість урізноманітнювати свій гардероб.

Єлизавета Трикашна, учениця 9 класу

Ось і закінчилась наша «віртуальна» мандрівка в радянське минуле. Опрацювавши взяті нами інтерв'ю, ми дійшли висновку, що дитинство і молодість кожної людини, де і коли б вона не жила, це те, що запам'ятовується назавжди. Всі наші респонденти жили в різні часи, у них були різні умови існування, що залежали від об'єктивних і суб'єктивних причини. Все залежало від сімейних статків, доступності необхідних речей, і, навіть, від ідеологічних обмежень, що розповсюджувалися у радянські часи. Опитувані часом із сумом, часом із посмішкою згадували, як у роки їхньої молодості «боролись» з каблучками та сережками, високими підборами та короткими спідницями, вузькими штаньми та «кльошем», вважаючи їх несумісними з радянською дійсністю. «Боротьба» давала певні результати – більшість намагалась нічим не виділитися, не звертати на себе зайвої уваги. А дехто діяв бурхливо, часом наражаючи себе на небезпеку, труднощі. Та все ж, відмічали опитувані, добробут людей зростав, розширювались їх можливості у задоволенні своїх освітніх, культурних, матеріальних потреб. І хоч труднощі були завжди і в усьому, 70-ті роки не можна порівняти з 30-ми, бажання представників цих часів були різними, як і способи та можливості їх задоволення. Якщо в 30-і роки мріяли поїсти вдосталь, то в 70-і дехто вже скупляв долари! Хоча ми розуміємо, що таких людей у тій країні було небагато. Ми зрозуміли також, що молодь завжди тяглась до всього цікавого, світлого, радісного, не зважаючи ні на що, раділа життю, сонцю, красі. І це дуже відчувалось під час спілкування з жінками, яких ми опитували. На питання, чи хотіли б вони повернутись у роки свого дитинства та юності, всі відповіли ствердно, але при поясненні свого вибору уточнювали, що хотіли б знову відчувати себе молодими, здоровими, красивими, щоб поруч були батьки, друзі дитинства та ін. Тобто, у них ностальгія за своїм дитинством та юністю, за молодими роками, а не за тією країною, в якій вони прожили більшість свого життя.

Проведене дослідження сприяло нашому зближенню зі своїми рідними, ми стали більше і краще їх розуміти, хоч нас розділяють десятиліття. Наші стосунки стали теплішими.

Маючи спільну мету, здружились між собою і ми – самі дослідники, отримали не тільки нові знання, а й дослідницькі уміння, вчилися аналізувати, порівнювати, робити висновки. Ми впевнились, що історія життя кожної людини – це частина історії нашої країни.

Ми щиро дякуємо людям, що допомогли нам здійснити наше дослідження: Гуменюк А.Г., Кузьменко Л.А., Кореньковій А.С., Куницькій А.Ф. та Кутасіній В.А. Здоров'я вам, щастя, добра! Хай завжди буде порозуміння в вашому домі, хай зігріють вашу старість любов та повага близьких та рідних вам людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерв'ю з А.Г. Гуменюк, 1930 р.н., с. П'ятигори, проведене 01.11.2019 року А. Гуменюк.
2. Інтерв'ю з Л.А. Кузьменко, 1938 р.н., м. Кам'янка-Дніпровська, проведене 20.11.2019 року С. Ротач.
3. Інтерв'ю з А.С. Кореньковою, 1940 р.н., м. Кам'янка-Дніпровська, проведене 23.11.2019 року Д. Черненко.
4. Інтерв'ю з А.Ф. Куницькою, 1950 р.н., м. Кам'янка-Дніпровська, проведене 30.11.2019 року В. Куницькою.
5. Інтерв'ю з В.А. Кутасіною, 1962 р.н., м. Кам'янка-Дніпровська, проведене 01.12.2019 року Є. Трикашною.
6. Сімейний архів А.Г. Гуменюк. Колекція фотографій.
7. Сімейний архів Л.А. Кузьменко. Колекція фотографій.
8. Сімейний архів А.С. Коренькової. Колекція фотографій.
9. Сімейний архів А.Ф. Куницької. Колекція фотографій.
10. Сімейний архів В.А. Кутасіної. Колекція фотографій.